

право. – 2001. – № 4. – С. 34. 11. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика. – Владивосток: ДВГУ, 1987. – 272 с. 12. Кузнецова Н.Ф., Злобин Г.А. Социальная обусловленность уголовного права и научное обеспечение нормотворчества // Сов. гос-во и право. – 1976. – №8. – С. 76-83. 13. Кулыгин В. Уголовное право, правосознание, справедливость / Уголов. право. – 2003. – № 1. – С. 119,120. 14. Орехов В.В. О социологических исследованиях в уголовном праве // Вестн. ЛГУ. – 1991. – Сер. 6. – Вып. 1 (№6). – С. 65-68. 15. Основания уголовно-правового запрета: Криминализация и декриминализация / Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.М. Яковлева. – М.: Наука, 1982. – 304 с. 16. Чистяков А.А. Уголовная ответственность и механизм формирования ее основания: Монография. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. – 275 с. 17. Энциклопедия уголовного права. Т. 2: Уголовный закон / Отв. ред. В.Б. Малинин. – СПб.: Изд. Малинина, 2005. – 848 с.

Надійшла до редакції 29.10.2007 р.

УДК 343. 913

В.С. Батиргарєєва, канд. юрид. наук
Інститут вивчення проблем злочинності
АПрН України, м. Харків

ОБ'ЄКТИ ЗАПОБІЖНОГО ВПЛИВУ НА РЕЦИДИВНУ ЗЛОЧИННІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, КЛАСИФІКАЦІЯ

Без перебільшення можна стверджувати, що сьогодні кримінологічною наукою створені теоретичні підвалини діяльності різноманітних соціальних інститутів із запобігання злочинності, які, втілюючись у практику, дозволяють досягати певних успіхів у цій діяльності. У цілому ж теорія запобігання злочинності функціонує, хоча згодом окремі її положення треба переглядати, щоб розвинути їх, внести відповідні новації або, навпаки, відкинути їх як такі, що вичерпали свій попе-

реджувальний потенціал або не довели його до завершення. У цій ситуації заповнення прогалин у доктрині набуває особливої значущості у зв'язку з тим, що соціальна практика відповідного виду (попередження злочинності) здійснюється в нових історичних, економічних, соціальних, політичних та інших умовах [2, с. 13]. З урахуванням постійного процесу вдосконалення термінологічного апарату, що відбувається в кримінологічній науці, поряд з терміном «попередження» останнім

часом загальновживаним є також термін «запобігання». Солідаризуючись із цією новацією, за текстом при посиланнях на роботи конкретних авторів ми будемо зберігати авторську термінологію.

Багато зусиль щодо розвитку теоретичних знань у галузі запобігання злочинним проявам за різних часів доклали Г.А. Аванесов, О.І. Алексеєв, С.В. Бородин, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, А.Е. Жалінський, К.Є. Ігошев, А.П. Закалюк, В.К. Звірбуль, В.С. Зеленецький, Є.І. Каїржанов, В.М. Кудрявцев, Г.М. Миньковський, Г.С. Саркісов, О.Б. Сахаров, В.І. Шакур, І.В. Шмаров, В.Б. Ястребов та ін. Напрацювання вчених дозволяють стверджувати, що зараз «попередження злочинності, як інтегративна система організованої протидії їй, включає в себе різноманітні попереджувальні заходи різних галузей знання» [8, с. 95], що сформовані в окремій стратегічній напрямки. Окрім цього, в означеній системі виокремлюються її цілі, завдання, принципи, суб'єкти, наділені певною компетенцією, об'єкти й методи запобіжного впливу, науково-методичне, ресурсне, організаційно-управлінське, інформаційне забезпечення тощо. Проте суспільство завжди непокоїть проблема ефективності запобіжної діяльності, яка залежить від правильного визначення тих об'єктів, впливаючи на які

вдається, так би мовити, розрядити криміногенну обстановку в суспільстві.

Під об'єктом (від лат. *objectum* – предмет) розуміється те, що протистоїть суб'єктові в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності [1, с. 829]. Визначивши явища й процеси, здатні продукувати злочинність, і здійснивши пізнання їх природи, суб'єкти запобіжної діяльності впливають на них у напрямку бажаної позитивної зміни стану цих об'єктів. Сила цього впливу не завжди виявляється достатньою, принаймні, ефективною, що може свідчити про неточність установлення об'єкта запобігання внаслідок недооцінки використання теоретичного потенціалу в даній галузі предметно-практичної діяльності. Тому кожного разу у процесі звернення до практичного вирішення проблеми протидії злочинності в цілому, чи-то окремого її виду виникає необхідність установити об'єкти запобіжного впливу. Отже, цей блок знання і в контексті дослідження рецидивної злочинності є хіба що не найважливішим, оскільки, з одного боку, він є результатом всієї попередньої роботи по вивченню й аналізу природи злочинного рецидивізму, а з другого – від його практичної реалізації залежить успіх діяльності всього запобіжного механізму.

Позиції вчених щодо форму-

лювання як самого об'єкта запобіжного впливу, так і набору тих явищ і процесів, які, власне, й визнаються подібними об'єктами, мають відмінності. Наприклад, В.В. Голіна під об'єктом такого впливу розуміє окреме негативне явище або їх сукупність, різних за генезою, сферою, формами й інтенсивністю прояву, і процеси реальної діяльності матеріального й інтелектуального характеру, що мають властивість породжувати причини й умови, що сприяють учиненню злочинів [3, с. 15]. До них науковці відносять уражені недоліками суспільні відносини в системі формування людини, соціальні, негативні традиції, стереотипи поведінки, найбільш поширені негативні звички людей, окремих осіб, їх групи й контингенти, які виявляють ознаки протиправної поведінки, сукупність конкретних негативних явищ, процесів, недоліків у різних сферах життя, що детермінують злочинну поведінку і вчинення конкретного злочину, виду чи групи злочинів, окремі негативні особистісні риси людини, які сприяють учиненню злочину [4, с. 9].

На думку К.Є. Ігошева й І.В. Шмарова, об'єктами попереджувального впливу виступають матеріальні й духовні явища і чинники, що знаходяться у прямому або опосередкованому причинно-наслідковому зв'язку зі злочинні-

стю, різними злочинами й особою злочинця. Ними можуть бути процеси й чинники соціально-економічного, соціально-психологічного й іншого порядку, а також конкретні індивіди як носії суспільних відносин і середовище, що їх формує [7, с. 26, 27]. У свою чергу, Г.Г. Смирнов зауважує, що об'єктами попереджувального впливу можуть бути різноманітні причини й умови злочинів [11, с. 106]. Співзвучною цьому є й думка А.П. Закалюка, який об'єктами діяльності по запобіганню злочинності називає детермінанти злочинності та її проявів, передусім причини й умови останніх [5, с. 332]. Як бачимо, ці два науковці прирівнюють об'єкт попереджувального впливу до причин та умов злочинних проявів.

З урахуванням основних напрямків запобіжної діяльності своє бачення об'єкта впливу запропонував С.І. Герасимов, який серед об'єктів *профілактичної діяльності* вирізняє: а) причини й умови злочинності, її окремих видів, конкретних злочинів (об'єкт першого плану або безпосередній об'єкт); б) саму злочинність, на яку впливають заходи кримінологічної профілактики через її причинний комплекс (об'єкт другого плану); в) суспільні відносини, блага й цінності, охоронювані кримінальним законом, яким може бути заподіяна шкода в разі вчинення злочинів (об'єкт треть-

ого плану). Об'єктами запобігання є: (а) особи, які замислюють, готують злочин; (б) їх соціальне мікросередовище, що сприяє формуванню кримінального умислу або діям, що готуються; (в) умови, що сприяють визріванню замислу або дій, що готуються. Об'єктами присікання злочинів виступають: (а) особи чи злочинні групи (організації, співтовариства), які займаються систематичною злочинною діяльністю; (б) особи або злочинні групи, які вчиняють тривалі або продовжувальні злочини [2, с. 28, 34, 35]. Як бачимо, цей правознавець, визначаючи об'єкти попереджувального впливу, не акцентує уваги на їх основних властивостях, а фактично надає уявлення про їх класифікацію залежно від напрямків запобіжної діяльності. Закладений у такому підході принцип поділу об'єктів запобіжного впливу, безумовно, є корисним і під час виокремлення об'єктів подібного впливу на різних етапах розвитку злочинної кар'єри рецидивістів.

Ми погоджуємося з точкою зору В.В. Голіни, що глибина й ефективність попереджувального впливу багато в чому залежать від знання суб'єктами цієї діяльності кримінологічно значущих властивостей об'єкта [3, с. 15, 16], серед яких основним є *криміногенність*. Розкриття змісту цієї ознаки дозволяє визначитися як

зі специфікою самого об'єкта запобіжного впливу, так і зі змістом усіх інших його властивостей.

Криміногенність об'єкта виражає силу його впливу на злочинну поведінку [10, с. 42], що стає можливим внаслідок, по-перше, зв'язку криміногенного об'єкта як такого зі злочинністю в цілому та її конкретними проявами через основну передавальну ланку механізму злочинної поведінки – людину, по-друге, здатності подібного об'єкта до інтеграції з іншими криміногенними об'єктами, в результаті чого формується причинно-наслідковий комплекс кримінально караних правопорушень. Отже, криміногенність – це властивість об'єкта запобіжного впливу, здатна призвести до формування антисоціальної спрямованості особи за умови її знаходження в безпосередньому контакті з певним негативними явищами або процесами, наслідком чого може стати вчинення особою правопорушення.

Окрім криміногенності об'єкти, на які спрямовані запобіжні зусилля соціуму, мають ще низку інших визначальних властивостей. В.В. Голіна виокремлює такі ознаки об'єктів, як потенційність, динамічність і латентність [8, с. 102].

З такою властивістю розглядуваних об'єктів, як криміногенність, прямо пов'язана *потенційність*. Це явище означає,

що окремі негативні процеси можуть швидко досягати високого ступеня криміногенності (рання алкоголізація, наркотизація, жебрацтво, проституція, споживацька психологія тощо), оскільки із самого початку містять у собі могутній потенціал деструктивізму. Зазначена вище властивість об'єкта запобіжного впливу пов'язана також з його *динамічністю*, яка зумовлює мінливість кількісно-якісних характеристик об'єкта. Так, на подальших етапах розвитку злочинної «кар'єри» рецидивістів визначальний вплив на прийняття рішення про вчинення злочину в причинно-наслідковому комплексі відводиться саме особі, морально-психологічна деградація (значить, криміногенність) якої досягає критичної позначки.

Ще однією властивістю об'єкта запобіжного впливу слід визнати його *латентність*, яка в різних об'єктах неоднакова. Як справедливо зауважує В.В. Голіна, криміногенність об'єкта може бути (за різними обставинами) прихованою від суб'єктів спеціального попередження: існують явища й процеси, які ми спостерігаємо, але не маємо достовірних відомостей про їх криміногенність [3, с. 21]. Так, через скритність і конспірацію, притаманну багатьом криміногенним особам стосовно своїх намірів, не завжди своєчасно вдається розпізнати

об'єкт запобіжного впливу.

Наступною властивістю об'єкта запобіжного впливу є *структурність*, яка забезпечує цілісність його усталених зв'язків. Справа в тому, що той чи інший складний у структурному плані об'єкт містить у собі комплекс окремих елементів, які в сукупності створюють цей об'єкт, значно підвищуючи ступінь його криміногенності. Наприклад, таке місце концентрації антисуспільних елементів, як колонія (тюрма), з позиції визнання її об'єктом запобіжного впливу становить собою, з одного боку, значну чисельність зібраних на одній обмеженій території осіб, які є носіями злочинної ідеології, кримінальної субкультури, а з другого – конкретний простір, на якому згідно з вимогами режиму суворо регламентується життя цих осіб, що призводить до неоднозначних змін у свідомості і психіці людини. Так само й особу рецидивіста, з точки зору структурності об'єкта запобіжного впливу, слід відносити до складного його різновиду, що становить поєднання різнопланових явищ і процесів, які мають криміногенну природу, а саме: (а) кримінальний досвід, (б) моральна деградація людини як її специфічний стан, (в) окремі негативні особистісні риси й ознаки, (г) зловживання алкогольними й наркотичними речовинами, (г) інше.

Важливо відмітити як визначальну властивість об'єкта запобіжного впливу й таку його ознаку, як *соціальність*. Усі ці об'єкти (в широкому смислі слова) мають соціальну природу, оскільки ними виступають будь-які негативні явища і процеси, що спостерігаються в людській спільноті, тобто негаразди, про які йдеться, завжди пов'язуються з життєдіяльністю членів соціуму, опосередковуючись їх свідомістю.

Нарешті, останньою властивістю об'єктів запобіжного впливу є їх *варіативність* за природою, структурою, рівнями, силою впливу на детермінаційний комплекс злочинності, ступенем їх значущості, відповідною черговістю й сферою здійснення запобіжної дії. Зазначена властивість дозволяє здійснити класифікацію цих об'єктів. Так, за своєю природою об'єкти запобіжного впливу можуть бути соціально-економічного, соціально-психологічного, правового, психогенного та іншого характеру [8, с. 104; 5, с. 332-334]. Як уже зазначалось, у структурному плані об'єкти поділяються на прості й складні. Залежно від рівня соціального буття, а значить, і рівня можливого запобіжного впливу доцільно вирізняти об'єкти загального плану (правовий нігілізм населення, традиції вживання алкоголю з різних приводів) та індивідуального (стосуються конкретної криміно-

генної ситуації, окремої особи тощо). Сила впливу об'єктів на продукування злочинних проявів дозволяє класифікувати їх як об'єкти зі значним і незначним ступенем криміногенності. За ступенем їх значущості й відповідної черговості здійснення запобіжної дії об'єкти розподіляються на об'єкти першочергової запобіжної дії, другої й наступної черги (порядку) [5, с. 333, 334].

Отже, ці та інші класифікації об'єктів запобіжного впливу виступають, образно кажучи, наслідком їх варіативності, яку треба враховувати при проведенні запобіжних заходів. Усе висловлене з приводу класифікації має безпосереднє значення й для організації запобіжної діяльності стосовно рецидивної злочинності. Це наукове підґрунття розглядуваної діяльності.

Крім того, варіативність свідчить про існування широкого кола об'єктів, щодо яких теоретично можна вживати запобіжні заходи. У спеціальній літературі навіть висловлювалася точка зору стосовно об'єктивно позитивних явищ, які можуть мати нібито криміногенний потенціал, через який вони так само виступають об'єктами попереджувального впливу [9, с. 12, 13].

Із множинності явищ і процесів, які в будь-який спосіб сприяють рецидивній злочинності, з нашого погляду, необхід-

но вичленити ті з них, на які треба впливати в першу чергу, щоб знизити кількість злочинних проявів до контрольованого суспільством рівня. До речі, такої думки щодо встановлення пріоритетів у здійсненні запобіжної діяльності дотримується А.П. Закалюк, який пише, що потрібно методично й у практичній діяльності об'єктами, що потребують першочергової запобіжної дії, насамперед назвати детермінуючий комплекс першої безпосередньої ланки детермінації [5, с. 333]. Іншими словами, явища і процеси продукування рецидивної злочинності, які потребують першочергового запобіжного впливу, умовно можна вважати базовими об'єктами подібного впливу.

Але не тільки тим, що вирішення проблеми треба розпочинати із впливу на її корінь, пояснюється обмеження кола об'єктів запобіжного впливу на першочерговому етапі діяльності по запобіганню злочинному рецидивізму. Таке обмеження зумовлено ще й тим, що не на всі з виявлених криміногенних об'єктів можна ефективно вплинути безпосередньо в даний момент. Так, запобіжний вплив, спрямований на зміну стереотипу байдужого ставлення населення до долі злочинців, вочевидь, є більш віддаленою перспективою порівняно з конкретним завданням впливу на кримінальну субкультуру, принаймні, на

окремі її елементи. До того ж треба не лише встановити об'єкт впливу, а й виробити зважений підхід до здійснення запобігання. Наприклад, виокремлюючи суспільство (в широкому смислі слова) як масштабний об'єкт запобіжного впливу, зауважимо, що не завжди просто встановити напрямки цього впливу, оскільки, наприклад, формування толерантності соціуму до злочинних проявів, зокрема, з боку рецидивістів, є послабленням для злочинців і відступом від рішучої боротьби з нею з боку соціуму, а культивування непримиримості до них може розцінюватися як помста за вчинене. Тому не виключено, що суспільство врешті-решт опиниться в капкані власної стратегії запобігання рецидивним злочинним проявам.

Визначившись із головним принципом відбору об'єктів запобігання рецидивної злочинності, доцільно з'ясувати алгоритм їх встановлення. Вбачається логічним коло об'єктів такого запобігання виокремлювати з урахуванням положень різних теорій походження злочинності (соціальної дезорганізації – аномії, диференціальної асоціації – навчання й стигматизації – клеймування), крізь призму яких найкраще можна пояснити існування й відтворення рецидивних злочинів. Оскільки ці теорії, визначені в походженні рецидивізму за базові,

дозволяють системно підійти до вивчення детермінації останнього, постільки й з використанням пояснюючого потенціалу їх положень є можливість якомога повніше встановити низку першочергових об'єктів запобіжного впливу.

Але насамперед треба визначитися, що мається на увазі під об'єктами запобіжного впливу рецидивної злочинності. Такими об'єктами є різні за структурою й динамічністю потенційно криміногенні явища й процеси об'єктивної дійсності, а також їх носії (тобто території їх концентрації), які окремо або в сукупності здатні породжувати рішення людини повернутися до вчинення нового умисного злочину(-ів).

Положення теорії соціальної дезорганізації достатньо повно розкривають становлення «злочинної кар'єри» майбутніх рецидивістів. До об'єктів запобіжного впливу на цьому етапі слід віднести явища й процеси, які супроводжують або відбуваються на цьому проміжку часу й несуть криміногенний потенціал, внаслідок чого справедливо визнаються детермінантами рецидивізму. Серед таких об'єктів, що виявляються породженням стану соціальної аномії, є: а) стратифікація суспільства в цілому; б) низький достаток родини, з якої походить рецидивіст, його належність до нижчих прошарків соціуму; в) про-

цес невдалої соціалізації рецидивіста в підлітковому або молодому віці внаслідок обмежених легальних можливостей досягнення стандартів життєвого успіху, що є наслідком перших 2-х чинників. На пізніших етапах розвитку «злочинної кар'єри» всі ці чинники стосовно рецидивістів тільки поглиблюватимуться, результатом чого виявляється стан соціальної ізолюваності людини, яка, у свою чергу, є самостійним об'єктом запобігання вчиненню злочинів.

Як бачимо, до об'єктів запобіжного впливу з позиції теорії соціальної дезорганізації можна віднести різні за своїм характером і рівнями проявів негативні явища й процеси. Їх поєднує те, що вони є об'єктами першочергової запобіжної діяльності щодо будь-якого умисного злочину – як на початку «кар'єри» рецидивіста, так і на подальших стадіях його злочинної біографії. Необхідно підкреслити, що тут розкриваються не всі негативні чинники, що виступають детермінантами рецидивної злочинності на тому чи іншому етапі «злочинної кар'єри» рецидивістів. Справа в тому, що ця низка об'єктів доповнюватиметься явищами й процесами, виявленими за допомогою положень інших теорій походження злочинності, про що буде йтися далі. Але головним є те, що соціальна аномія для багатьох членів суспільства, принаймні

українського, – це синонім бідності, що завжди матиме потужний криміногенний потенціал. Спочатку сім'ї майбутніх рецидивістів, а згодом і вони самі опиняються в системі координат бідності, що значно погіршує не лише рівень життя людини, а й її адаптаційні можливості до соціально-економічних викликів часу.

Пояснення походження рецидивної злочинності за допомогою положень теорії навчання (або диференціальної асоціації) дозволяють розширити коло найсуттєвіших об'єктів запобіжного впливу на неї. Отже, в ракурсі означеної теорії об'єктами такого впливу виступають: а) морально-психологічний стан готовності певних осіб засвоювати негативний досвід, у тому числі й зразки злочинної поведінки; б) процес контактування з певним криміногенним середовищем, яким може виявитися неблагополучна родина, оточення, місця позбавлення волі як матеріальний носій злочинного досвіду в його концентрованому вигляді та ін.; в) результат засвоєння особою цього негативного досвіду у виді антисоціальних поглядів та установок, що виникають або закріплюються під час контактів з тими, хто вже є їх носіями; г) численні прояви субкультури, які міцно «прописують» особу до злочинного середовища; д) негативний вплив засобів масової інформації на

свідомість особи як тривалий процес і результат; е) недосконале кримінальне й кримінально-процесуальне законодавство та прорахунки в діяльності правоохоронної й судової системи, що сприяють поглибленню процесу набуття рецидивістом злочинного досвіду й бажанню продовжувати ним свою злочинну діяльність.

Ці об'єкти запобіжного впливу, виокремлені з позиції напрацювань теорії навчання, поєднують те, що вони так чи інакше пов'язані зі сприйняттям особою негативного досвіду в широкому смислі цього слова, тобто в будь-яких його проявах, що мають значення для пояснення злочинного рецидивізму. Крім того, зазначені об'єкти потребують втручання як на початковій стадії становлення «злочинної кар'єри» рецидивіста, так і на подальших стадіях її розвитку.

У положеннях теорії стигматизації (або клеймування) закріплено факт, що цей процес у рецидивіста триває фактично все життя. Основними об'єктами запобіжного впливу, з точки зору прихильників цієї теорії походження злочинності, виступають: а) оточуюче середовище, в якому відбувається стигматизація рецидивіста як до вчинення ним першого умисного злочину, так і після відбування покарання за цей і наступні умисні злочини – від

безпосереднього оточення правопорушника до суспільства в цілому; б) результат стигматизації як перебудова свідомості особи, що зашкоджує їй мати нормальні соціальні контакти з оточуючими; в) численні недоліки при поступовій адаптації правопорушника, яка покликана повернути його до законослухняного життя, але яка ще в більшій мірі активізує інститути клеймування. З приводу останнього об'єкта запобіжної діяльності цікаве застереження зробив А.П. Закалюк. Аналізуючи вади Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», він зазначає: щоб отримати після відбування покарання допомогу з боку спостережної комісії або іншого органу, уповноваженого вживати заходи соціального патронажу, особа повинна звертатися до влади, якою вона була засуджена, долаючи при цьому як власне упереджене ставлення до останньої, так і небажання зайвий раз «обнародувати» своє минуле, статус колишнього «зека» [б. с. 572, 573]. Такий порядок звернення за потрібною, без сумніву, для колишнього засудженого допомогою все одно призводить до ситуації стигматизації, якої неможливо позбутися, принаймні довгий час.

Під кутом зору будь-якої з пе-

релічених теорій походження рецидивної злочинності об'єктами запобіжного впливу завжди виступатимуть особи, які виношують умисел на вчинення злочину, а потім учиняють його і які потребують вживання заходів соціальної адаптації після звільнення від відбування покарання. Це, образно кажучи, крізний об'єкт запобіжного впливу на різних етапах «злочинної кар'єри» рецидивіста, взятий у комплексі різноманітних своїх проявів.

Комплексне подання об'єктів запобіжного впливу на рецидивну злочинність з позицій різних теорій її походження одночасно виконує роль їх своєрідної класифікації, підставою якої виступає зміст положень означених теорій.

Результати дослідження дають можливість констатувати прирощення наукового знання, що полягає в наступному:

1. Об'єктами запобіжного впливу рецидивній злочинності слід визнати різні за структурою й динамічністю потенційно криміногенні явища й процеси об'єктивної дійсності, їх носіїв (тобто території їх концентрації), які окремо або у своїй сукупності здатні породжувати рішення людини продовжувати «злочинну кар'єру», тобто повернутися до вчинення нового умисного злочину.

2. Змістовну специфіку об'єкта запобіжного впливу становлять

такі його властивості, як криміногенність, потенційність, динамічність, латентність, структурність, соціальність і варіативність. Вони притаманні й об'єктам запобігання рецидивній злочинності. Крім того, знання цих властивостей дозволяє визначитися зі стратегією й тактикою боротьби з рецидивізмом.

3. Об'єкти запобіжного впливу можуть бути класифіковані за різними підставами. Поряд з багатьма класифікаціями доцільним є їх розподіл згідно з поло-

женнями найпоширеніших теорій походження рецидивної злочинності, які виявилися здатними розкрити й особливості її детермінації. Такий розподіл дозволяє не лише системно охопити різноманітні об'єкти, що потребують здійснення щодо них запобіжної діяльності, а й достатньою мірою відбивають момент виникнення потреби у вживанні активних конкретних заходів на різних етапах «злочинної кар'єри» рецидивістів.

Список літератури: 1. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: БРЭ; СПб.: Норинт, 2004. – 1456 с. 2. Герасимов С.И. Концептуальные основы и научно-практические проблемы предупреждения преступности: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – М., 2001. – 54 с. 3. Голина В.В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений: Учеб. пособ. – Киев: УМК ВО, 1989. – 70 с. 4. Голина В.В. Злочинності – організовану протидію. – Х.: Рубікон, 1998. – 128 с. 5. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. – К. 1. Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 424 с. 6. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. К. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 712 с. 7. Игошев К.Е., Шмаров И.В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений (проблемы социального контроля). – М.: Юрид. лит., 1980. – 168 с. 8. Криминологія: Заг. та Особл. ч.: Підручник / За ред. І.М. Данишина. – Х.: Право, 2003. – 352 с. 9. Сахаров А.Б. Методологические вопросы изучения социальной обусловленности преступности // Влияние социальных условий на преступность: Сб. науч. тр. / Под ред. И.М. Гальперина. – М.: ВНИИПП, 1983. – С. 6-30. 10. Словарь криминологических и статистических терминов / Сост. Кальман А.Г., Христич И.А. – Х.: Гимназия, 2001. – 96 с. 11. Смирнов Г.Г. Причинный комплекс преступности как объект криминологического предупреждения // Правоведение. – 2005. – №2. – С. 104-117.

Надійшла до редакції 26.10.2007 р.